

spa! The original

onze mooiste wandelingen

Stadswandelingen, boswandelingen
& fietstochten

visitspa.be

DIENST VOOR TOERISME VAN SPA

Rue du Marché 1A
4900 Spa
Tel: +32 87 79 53 53
info@visitspa.be

OPENINGSUREN

Geopend van dinsdag tot zondag van 9.30 tot 17.30
van 1 september tot 30 juni.

Gesloten op maandag behalve op feestdagen.

In juli en augustus elke dag geopend van 9.30 tot 17.30 uur.

Gesloten op 1 januari en 25 december.

Verantwoordelijke redactrice: Isabelle Grégoire

Foto's: Maison du tourisme Spa Hautes-Fagnes Ardennes - LMDG

reisboekje nr.3

Overzicht

STADSWANDELINGEN
PAGINA 12 TOT 55

BOSWANDELINGEN
PAGINA 56 TOT 71

FIETSTOCHTEN
PAGINA 72 TOT 83

#overzicht

spa!

The original

GREAT SPA TOWNS *of Europe*

Wij zijn verheugd u ons nieuw magazine te kunnen voorstellen: 'Onze mooiste wandelingen'. Het nodigt u uit om onze kuurstad te ontdekken via 9 becommentarieerde circuits.

Wij hebben daarbij aan iedereen gedacht: ervaren stappers, gezelligheidswandelaars, sportieve mensen en natuurliefhebbers.

Ontdek onze **3 parcours die door het hart van de kuurstad kringelen**. 'De Blauwe Lijn' dompelt u onder in de thermale geschiedenis van de stad, het Art-nouveauparcours en de eerder ongewone Wandeling van de trappen en de villa's, koppelen cultuur aan ontdekkingen.

Verkiest u het platteland? Ga op stap in de voetsporen van Prinses Clementina en volg de wandeling die haar naam draagt; of kies voor de Wandeling Meyerbeer. En voor meer sportief aangelegde mensen is er de wandeling door het venenlandschap naar het Domein van Bérinzenne.

Tenslotte kunt u ook **opteren voor de tweewieler** en al fietsend de beroemde bronnen en fontein van Spa verkennen, of het thermaal erfgoed, de RAVeL 44a of het knooppuntennetwerk.

Wij wensen iedereen mooie ontdekkingen toe!

Nicolas Tefnin
Schepen
voor Toerisme

Isabelle Grégoire
Directrice van de
Dienst voor Toerisme

#voorwoord

In spa! loopt alles gesmeerd!

Trek uw stapschoenen aan, maak uw rugzak klaar, Spa heet u welkom in haar domaniale en gemeentelijke bossen.

6

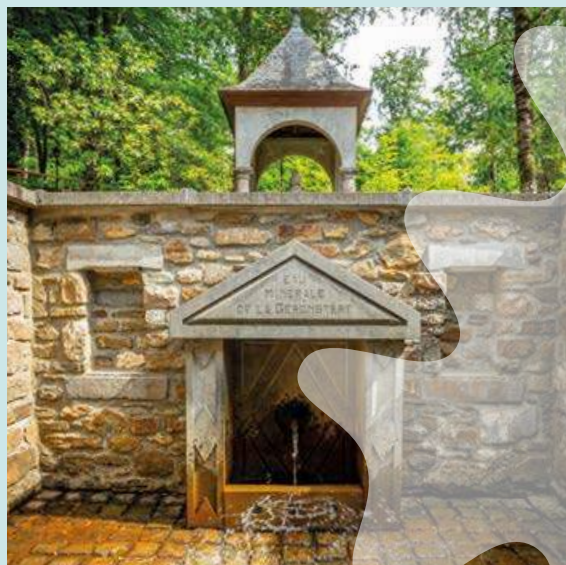
De Parel van de Ardennen, omsingeld door groen, biedt eindeloze wandelmogelijkheden. Spa is overigens de eerste Belgische stad die een wandelnetwerk door zijn bossen uittekende. Vanaf het midden van de 18^e eeuw lieten milde schenkers (waaronder de Engelsman Berkeley) verschillende wandelwegen aanleggen voor de 'bobelins' (zo noemde men de kuurgasten in die tijd) die zich van de ene bron naar de andere begaven langs zeer chaotische wegen. Vandaag zijn wandelaars in de watten gelegd want heel wat **bewegwijzerde parcours** nodigen hen uit om bossen en wouden te ontdekken. Zo werd Spa een echt trefpunt voor wandelaars.

Er zijn verschillende vertrekplaatsen. Wanneer u het centrum van de kuurstad verlaat, bent u meteen in het bos van Staneux, in het noorden van Spa. Als u vanaf de Géronstère-bron vertrekt, moet u uzelf eerst even oprissen. Proef van het water, stop er uw handen en zelfs uw voeten in!

Spa is gezegend met heel wat bronnen, een privilege aangeboden door de natuur waar u mateloos kunt van genieten. Vertrek nadien voor een ontdekking van andere natuurlijke rijkdommen en volg kleine pittoreske paden, neem de houten brugjes over slingerende beekjes en volg het speurtocht van de bewegwijzeringen.

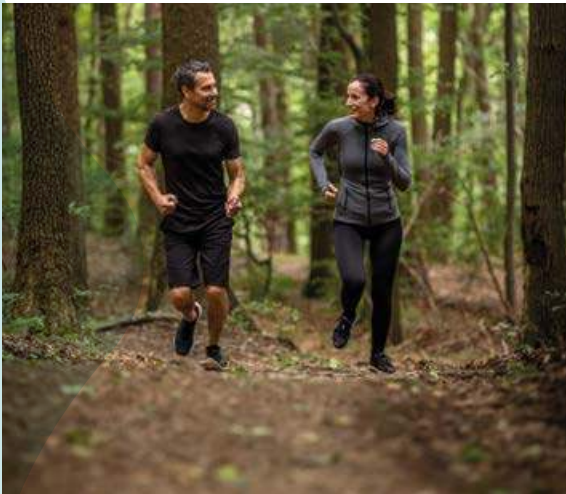
↑ Bewegwijzerde parcours

↑ Géronstèrebron

↑ De Venen van Malchamps

↑ Extratrails

Maar herinner u: het bos is een grandioos natuurmilieu maar met een broos evenwicht. Laten we dat respecteren en de natuur intact houden.

U kunt ook kiezen voor een wandeling **door de venen**. Op 5 km ten zuiden van Spa ligt het Domaniaal Natuurreservaat 'de Venen van Malchamps' aan de rand van het bos. Het is een uniek beschermd gebied van 13.000 hectare dat u te voet kunt verkennen, deels op houten vlonders. Langs deze wandelwegen staan borden met informatie over flora en fauna opgesteld. Ga zeker naar boven op de grote houten panoramatoren. 24 meter boven de grond krijgt u een weergaloos uitzicht op de venen en de heuvelhellingen van de hoge plateaus. Succes gegarandeerd bij de kinderen!

U kunt ook Spa en haar uitzonderlijke natuursites ontdekken via het bewegwijzerde parcours van de **EXTRA-TRAILS**. Deze lusvormige routes in verschillende lengtes (5 km – 10 km – 22 km – 32 km) **richten zich zowel tot trailrunners als tot ervaren stappers** en doorkruisen een verscheidenheid aan landschappen: grote naald- en loofbossen, ingekapselde valleien en vlaktes, vochtige zones, vijvers en beekjes...

Wanneer u in de bossen wandelt, zult u ook regelmatig de typische wit-rood bewegwijzering ontdekken van de **Grote-Routepaden**. Spa bevindt zich op het kruispunt van verschillende GR-paden Niet minder dan drie lopen door de kuurstad: de GR 15 'Ardense Paden', van Aarlen naar Montjoie; de GR 573 'Vesder en Hoge Venen' van Luik naar Botrange en Pepinster; en de mythische GR 5 'Noordzee-Middellandse Zee'.

Sinds het voorjaar van 2021 kunt u ook de gloednieuwe «**Chemin des sources**» volgen. Een 162 km lange route die u in 9 etappes door een hele streek voert. Van de waterval van Coo tot de panoramische toren van het domein van Bérinzenne doorkruist u het natuurpark van de bronnen. U ontdekt de fabelachtige abdij van Stavelot, het middeleeuwse kasteel van Franchimont en zelfs het mythische circuit van Spa-Francorchamps. Een onvergetelijke rit met een hoogteverschil vergelijkbaar met dat van de Tour du Mont Blanc die de wandelaars in staat stelt zich voor te bereiden op de grote Europese ritten.

↑ Het toeristentreintje

↑ De RAVeL

De **RAVeL** is ongetwijfeld een aanwinst voor wandelaars. De recent geasfalteerde Pre-RAVeL 44A vertrekt in Spa naar Stavelot en passeert onderweg het Natuurpark Hoge Venen in Hockai en het racecircuit in Francorchamps.

Alleen, als koppel of onder vrienden, ook kiezen voor een gids is een aangename ervaring. De Dienst voor Toerisme van Spa organiseert **begeleide wandelingen** in het bos of op het platteland naargelang uw wensen en voor liefhebbers van geschiedenis en erfgoed worden ook begeleide wandelingen in de stad voorgesteld.

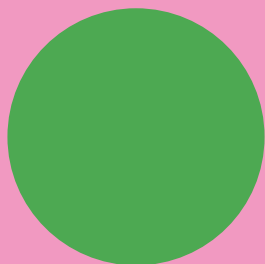
Liefhebbers van het toeristentreintje zullen niet nalaten deel te nemen aan een van de becommentarieerde rondritten die vanuit het centrum van de stad vertrekken. Installeer u comfortabel en laat u rondvoeren voor een ontdekking van de bronnen in de volle natuur. Het treintje rijdt maar een deel van de zomer.

En ten slotte, wanneer de dagen korten en de duisternis zich leent voor avondwandelingen, kunt u deelnemen aan een van onze **geleide tochten met fakkels** (inschrijven verplicht).

Alle liefhebbers van **fietstoerisme** weten ongetwijfeld hoe het knooppuntennetwerk van Provincie Luik werkt. U kunt uw eigen route op maat plannen met behulp van onze interactieve kaart. Kies een vertrek- en eindpunt door simpelweg te klikken op de nummers van de regio waar u wilt fietsen. Een gedetailleerd roadbook van de geselecteerde route zal u tonen de punten die u moet volgen. Deze tool wordt uw reisgenoot voor het plannen van al je tochten en fietstochten. We stellen ook 5 routes voor al gepland, je hoeft alleen maar de knooparmband te nemen. Die armbanden kunt u bij VVV-kantoren krijgen en dan op weg! Fietsen was nog nooit zo gemakkelijk geweest!

- Vind onze gemarkeerde routes op onze website **www.visitspa.be**
- Of op de gratis mobiele applicaties **[Cirkwi](#)** en **[Sitytrail](#)**

#in de stad

#1 Art-nouveauparcours

→ Duur: ongeveer 1 uur

Spa telt verschillende gebouwen die typische art nouveau trekken vertonen: toepassing van gekleurde en nieuwe materialen (ijzer, staal), en gebruik van krachtige decoratieve elementen die hun oorsprong vinden in de organische en de plantenwereld. Deze stijl zou zich ook manifesteren in sgraffiti- en mozaïekvlakken, glas-in-loodramen, timmerwerk, bow windows (gebogen erkers), ruim uitstekende kroonlijsten en het spel van vloeiende lijnen.

Voor sommige gebouwen die dit parcours laat ontdekken, zijn elementen ontleend aan art nouveau discreet aangebracht om meer klassieke of traditionele gevels op te smukken.

De term **art nouveau** evoqueert een breuk met de architectuur van de 19^e eeuw die zich vastklampt aan historische en eclectische stijlen. Art nouveau wil een rationele architectuur zijn, bevrijd van conventionele regels. Deze nieuwe stijl vindt zijn oorsprong in een romantische perceptie van de natuur.

Wij nodigen u uit voor een ontdekking van onze kuurstad die aan de basis ligt van een **thermale traditie** en die de naam 'Spa' gaf aan alle kuursteden van de wereld.

16

Spa is stichtend lid van de Vereniging van Europese Historische Thermaalsteden en staat samen met 10 andere uitzonderlijke thermale steden op de **Werelderfgoedlijst van UNESCO**.

Rue du Marché

1 Huisnummer 18

Deze woning op de hoek van de rue Promenade de Quatre Heures zou dateren uit het einde van de 18e eeuw, maar werd in het begin van de 20e eeuw gerenoveerd. Toen bestreek men de gevel met cement met decoratieve motieven die ontleend waren aan de art-nouveaustijl: bloemen en andere gestileerde en krullende plantaardige onderwerpen, vrouwenhoofden met lange haren. Ook de leuningen van de balkons en de armleuningen in smeedijzer werden aangepast en kregen motieven geïnspireerd op de plantenwereld.

2 Huisnummer 26

Alle decoratieve stoutmoedigheid van de art nouveau is te zien op deze watergroene gevels. De Luikse industrieel Victor COLLARD vroeg architect Gustave CHARLIER in 1902 om zijn tweede verblijf in het centrum van Spa te bouwen. De weelderige decoratie van de gevel in verniste baksteen toont motieven uit de plantenwereld. Centraal prijkt een smeedijzeren zonnebloem tussen de vensters van de bovenverdiepingen. Onder de brede holle daklijst tonen keramiekvakken bloeiende klapprozen. Weelderige plantenmotieven versieren ook de krommingen van het smeedijzer van het balkon en de bow windows. Men ontdekt hier de nieuwe mogelijkheden die smeedijzer bood. Alle oorspronkelijke ramen met hun vloeiende lijnen en in iets donkerder groen, zijn bewaard gebleven. Op de gelijkvloerse verdieping, opgetrokken in kalksteen, zijn de kapitelen langs weerszijden van de poort en de vitrine opgesmukt met klimopbladeren en hagedissen. Al deze materialen samen bieden een heel uniek, kleurrijk en decoratief geheel.

De architecturale en artistieke kwaliteiten van dit gebouw werden in 1989 officieel erkend door een klaseringsbesluit. Niet enkel de gevel aan de straatzijde is beschermd maar ook het dak, de meer sobere gevel aan de binnenplaats, het trappenhuis en het beschilderd plafond van een kamer op de le verdieping.

17

Steek de rue du Marché over en neem de rue Promenade de Quatre Heures. Het voetpad links is aanbevolen voor het mooiste zicht op het volgende huis.

18

Rue Promenade de Quatre Heures

3 Huisnummer 6

Dit interessant huis werd gebouwd in het begin van de 20e eeuw naar plannen van architect Marcel HANSEN. Men ontdekt er alle kenmerken van de art-nouveaustijl. De stenen gevelbedekking zorgt voor een grote helderheid. Ze bestaat uit witte stenen, onderbroken door drie rijen grijze kalksteen ter hoogte van de bel-étage. De hoge onderbouw van zand- en kalksteenblokken omringt een groot keldervenster met een vloeiende omkadering. Het is beschermd door een smeedijzeren traliewerk onder een mozaïekpaneel met een decor van rode bloemen. Ter hoogte van de voorbijgangers draagt dit paneel, zeer modern voor zijn tijd, bij tot de polychromie van de gevel. Het schrijnwerk van de deur toont eveneens de art-nouveaustijl. Net zoals het

venster erboven met zijn spitsboog in helderblauwe baksteen en zijn vak met deels verdwenen sgraffiti. De erker van de eerste verdieping wordt gesteund door een drievoudige console in smeedijzer waarvan de tekening en de lijnen finesse en lichtheid suggereren. Onder de kroonlijst versieren vakken met sgraffiti de halfronde impostlijsten. Al de oorspronkelijke betimmeringen zijn bewaard gebleven met voor de grootste hun gekleurde glas-in-loodramen.

Het gebouw dat u op het einde van het plein ziet, is het stadhuis van Spa. Keer terug naar de Dienst voor Toerisme en ga rechts in de rue du Marché. Neem de rue Royale en blijf op het rechter voetpad. Aan uw linkerkant ziet u het Casino en de oude baden. Het oude kuuretablissement van Spa is sinds oktober 2016 opgenomen als uitzonderlijk erfgoed van Wallonië. De restauratiewerken die aan de gang zijn, zullen uitmonden in een luxehotel, winkels, appartementen en parkeerplaatsen.

19

U komt nu op de Place Royale. Rechts ziet u Parc de Sept-Heures en het Paviljoen van de 'Petits Jeux', dat vandaag onderdak geeft aan la Brasserie des Bobelines. De Galerie Léopold II die u ziet achter het Paviljoen is ook opgenomen als uitzonderlijk erfgoed van Wallonië. Het is een overdekte wandelgang die typisch is voor de kuursteden uit het einde van de 19e eeuw. Hij verbindt dit Paviljoen met het Marie-He Numéro iette Paviljoen (op het einde van het park), eveneens geklasseerd.

Bekijk nu aandachtig de details van het gebouw in rode baksteen aan het begin van de avenue Reine Astrid.

Avenue Reine Astrid

4 Huisnummer 1

In het begin van de 20e eeuw werd dit gebouw op de hoek van de avenue Reine Astrid en de rue du Fourneau opgetrokken naar plannen van architect Marcel HANSEN, die verder ook tal van villa's in Spa ontwierp. Het gebouw in eclectische stijl toont enkele art nouveau elementen. Aan de kant van de avenue Reine Astrid, smukken twee vakken met sgraffiti de gevel op met florale elementen. Twee vensters op de gevels met een hoefijzerboog, een langs de kant van de avenue en het andere langs de kant van het park, vertegenwoordigen ook de art-nouveaustijl.

Art nouveau liet zich steeds meer inspireren door andere stijlen, zoals de (neo)moreske of Arabische stijl, waarvan het exotisme nog meer originaliteit aanbracht.

De sgraffito is een tekening ingesneden met een fijne beitel in een verse muurpleisterlaag op een achtergrond van gekleurd stucwerk. De lijnen van de ingesneden tekening maken de figuren duidelijk zichtbaar voor de toeschouwers. Deze techniek vereist een snelle uitvoering en een grote behendigheid.

De avenue Reine Astrid telt nog een art nouveau parel maar deze villa ligt verder (ongeveer 1 km van het centrum van Spa, aan de linkerkant van de avenue, in de richting van Theux). U kunt er best naartoe met de wagen.

5 Huisnummer 144

'Villa Emma' werd gebouwd in 1855 en is omringd door een mooie tuin, afgesloten door een heldergroen geverfd hek. De woning biedt een art nouveau decor, aangebracht op initiatief van de moeder van de Luikse dichter Félix BERNARD. Horizontale banden in vernist keramiek, versierd met tulpen met kronkelende bladeren markeren de niveaus. Een elegante veranda is opgetrokken tegen de linkse gevel.

Keramiek, kenmerkend voor de art-nouveaustijl, bedekt deels en soms volledige gevels van sommige gebouwen. De vierkante tegels waren hetzij speciaal gemaakt voor een gebouw, hetzij afkomstig uit een standaardproductie en werden gekozen en geassembleerd volgens de modellen in de catalogi van de ambachtelijke firma's die ze realiseerden.

De toegangsdeur toont interessant timmerwerk met decoratieve elementen in smeedijzer. In het midden van de gevel is de loggia, ondersteund door metalen consoles, omkaderd door zuiltjes die omwikkeld zijn met klimop. Aan de vensters van de bovenverdiepingen getuigen opmerkelijke armleuningen in smeedijzer van de kwaliteit van het werk van de ambachtsslui en de invloed van de plantenwereld op het smeedwerk van de art nouveau.

Zet uw wandeling voort en steek de avenue Reine Astrid over. Nadat u de Place du Monument hebt doorkruist, slaat u linksaf en wandelt u langs de Place Verte. Twee vrij dicht bij elkaar staande woningen zijn de moeite waard.

↑ Huisnummer 44, Place Verte, Spa

Place Verte

6 Huisnummer 44

De gevel van dit gebouw is bedekt met een witte pleisterlaag die decoratieve elementen toont uit de art nouveau. Meest opmerkelijk is de brede fries onder de kroonlijst met een fijn floraal decor in arabesken. Dat motief siert ook de middelste steen van de bovendrempel van de vensters op de eerste verdieping. Ook de vensterbanken en de bovenste gedeeltes van de vensterstijlen vertonen bloemen. Bij de bovendrempels van de vensters van de 2^e verdieping is de middelste steen getooid met vrouwengezichten en guirlandes in reliëf.

7 Huisnummer 49

Dit gebouw in het midden van het plein is bekleed met een decoratieve pleisterlaag die discreet beïnvloed is door art nouveau: fijne horizontale banden verbinden de vensteropeningen met elkaar. Traditionele florale elementen vermengen zich soms met andere in art-nouveau-stijl. Het doel was de gebouwen te verfraaien en de stad een bijkomende aantrekkingskracht te geven.

Ga verder langs de linkerkant van dit gebouw in de richting van de rue de Barisart die u bereikt nadat u onder de viaduct bent gepasseerd.

↑ Huisnummer 49, Place Verte, Spa

Rue du viaduc

8 Huisnummer 1

Op de hoek van de rue de Barisart toont een hoog en witgeverfd gebouw tal van decoratieve elementen uit de art nouveau: vakken met florale motieven en gestileerde libellen onder de vensters van de bovenverdiepingen, pilasters met bladerdecors tussen de vensters op de gelijkvloerse verdieping, vensteromkadering met fijne sierlijsten. De overhangende kroonlijst wordt gesteund door kleine consoles in bewerkt hout. Op de hoek beschermt een leuning in smeedijzer een klein balkon dat uitsteekt op de twee straten.

Een paar stappen verder in de rue de Barisart kun je het volgende huis en zijn verbazingwekkende beperktheid ontdekken.

↑ Huisnummer 1, Rue du viaduc, Spa

Rue de Barisart

9 Huisnummer 25

24

Vlak bij de woning op de hoek van de rue du Viaduc staat een verbazend smal huis waarvan de gevel bedekt is met een homogene pleisterlaag die geïnspireerd is op art nouveau. De natuur als principe is elegant uitgewerkt boven het venster met de zuiltjes, waar sierlijk gevormde takken zich mengen met golvend gebladerte. De kroonlijst wordt gesteund door vier kleine consoles, elk versierd met een bloeiende bloem en een dicht gebladerte. Langs weerszijden van de middelste steen van het venster van de 2^e verdieping suggereren kronkelende motieven als ‘zweepslagen’ dynamiek en beweging.

Keer terug onder de viaduct en wandel naar de Place de la Providence. Een hoog wit appartementsgebouw is uw herkenningspunt. Ga in de rue des Ecomines, rood geplaveid, waar enkele bankjes uitnodigen voor een rustpauze. En dan trekken we naar Numéro 46.

Rue des Ecomines

10 Numéro 46

25

Deze wit geschilderde gevel toont een mooie art nouveau pleisterlaag. Boven de vensters van de 1e verdieping is de muur bekleed met drie vakken met verstrengelde en gebogen motieven. Elke venster van de bovenverdiepingen is omgeven door een fijne sierlijst met aan de onderzijde een bijkomende sierlijst met een centrale bek, typisch voor de stijl van die tijd. De kroonlijst wordt gesteund door kleine consoles versierd met bladmotieven.

Ga nu verder naar de Place des Ecoles die u bereikt door rechts af te slaan en de straat te volgen. Voor het mooiste zicht op het fraaie geheel van woningen, gaat u best naar de parking van het plein.

Place des écoles

26

De Place des Écoles is aan de westkant afgezoomd met een mooie lijn gevels waarvan sommige interessante elementen bevatten die geïnspireerd zijn door art nouveau. De nummers 19, 23, 31 en 33 werden gebouwd bij de aanvang van de 20e eeuw naar plannen van architect Arthur NOEL.

11 Huisnummer 23

De 'Rayon de soleil' is de persoonlijke woning van architect Arthur NOEL en werd opgetrokken in 1908. Hier verwijzen de decoratieve elementen op de gevel naar een geometrische art nouveau. Bewonder vooral de opmerkelijke smeedijzeren leuning van het balkon waarvan de zijkanen een spel van krommingen laten zien, dat zeer typisch is voor art nouveau. De ramen zijn nog origineel. Sommige vensters hebben een glas-inlood versiering.

Een smid kan **smeedijzer** plooiën om het de vloeiende vormen te geven die we in de natuur terugvinden. In het begin van de 20^e eeuw bereikte dit ambachtswerk een hoogtepunt.

12 en 12^b Huisnummer 31 en 33

'Les Marronniers' en 'Les Papillons'. Deze twee woningen met gevels in gele baksteen werden gebouwd in 1905. Hun namen (de kastanjabomen en de vlinders) evoqueren de natuur, een favoriet thema van de art nouveau beweging. Boven elke toegangsdeur en de vensters van de 2^e verdieping personaliseren vakken met sgraffiti iedere woning: nummer 31 heeft een decor van bladeren en bloemen van de kastanjeboom, nummer 33 heeft florale motieven en vlinders.

27

Mooie ankers in golvend smeedijzer, een bijkomende verwijzing naar art nouveau, sieren de twee gevels. Alle oorspronkelijke ramen bleven behouden.

Bij nummer 31 hebben de grote vensters van de bovenverdiepingen elk een balkon met een leuning in bewerkt smeedijzer.

Bij nummer 33, werd het balkon van de 1e verdieping in 1914 vervangen door een bow window. De ruiten tonen het thema vlinders. De overheellende kroonlijsten worden gesteund door fijne consoles in bewerkt hout.

13 Huisnummer 35

Het gebouw heeft twee decoratieve gevelvakken en een mooie kroonlijst geïnspireerd op art nouveau. De gevel is opgesmukt door een spel van horizontale banden van witte baksteen die een contrast vormen met de rode baksteen van de bekleding. Polychromie is een zeer belangrijk element in de art nouveau architectuur. De kleuren worden aangebracht door de diversiteit van de materialen en decoratieve vakken op de gevel.

Ga nu naar het hoog gedeelte van de Place des Ecoles en sla linksaf. Het hoge gedeelte van het plein is afgesloten door een groepje huizen waarvan er eentje Art nouveau elementen bezit.

14 Huisnummer 18

« Villa Mon Rêve ». Deze villa werd gebouwd in 1899 naar plannen door de architect Émile PETIT. Een sierpleister bedekt de gevel. De balustrade van het balkon is een mooi stuk smeedijzer met een bijzondere Art Nouveau-touch.

↑ Waux-Hall, Spa

Verlaat de Place des Ecoles en daal de straat af. Aan het lage gedeelte van het plein slaat u rechtsaf in de rue des Capucins. Op het einde van de straat komt u aan de Place Achille Salée.

Vermoeide bezoekers kunnen links afslaan en naar de Dienst voor Toerisme wandelen via de rue Dr Henri Schaltin, links van de Saint-Remaclekerk in romaans-Rijnlandse stijl. Deze werd gebouwd in 1885 en weerspiegelt de welvaart die Spa kende op het einde van de 19e eeuw.

Doorzetters slaan rechtsaf en nemen de rue du Waux-Hall die nadien overgaat in de route de la Géronstère.

Hun inspanning wordt beloond bij het zien van de twee laatste huizen van het 'Art Nouveau Parcours', samen met het prestigieuze gebouw van de Waux-Hall. Dit oude huis 'voor spelen en vergaderingen' dateert van 1770 en zou het oudste nog bestaande casinogebouw van Europa zijn. U ontdekt dit grote bleekroze gebouw aan uw linkerzijde na een tiental minuten stappen. Dit gebouw, geklasseerd in 1936, is sinds 1993 erkend als uitzonderlijk erfgoed van Wallonië en sinds 1999 gecertificeerd door het 'Institut du Patrimoine wallon'.

Wandel verder in de route de la Géronstère op het linkse voetpad. De huizen nummer 14 en nummer 24 zijn de laatste haltes van dit mooie parcours.

Route de la Géronstère

15 Huisnummer 14

Dit kleine traditionele huis heeft een gevel met een decoratieve pleisterlaag geïnspireerd op Art nouveau. Gevelvakken met gestileerde plantaardige motieven tussen de vensters, bloemen in reliëf onder de kroonlijst, zoveel elementen die ontleend zijn aan de stijl die in de mode was in het begin van de 20^e eeuw. De vensters, de deur en de decoratieve vakken worden extra in de verf gezet door gebogen omkaderingen.

16 Huisnummer 24

Deze traditionele gevel werd verfraaid met een verzorgde decoratieve pleisterlaag met ter hoogte van de bovendrempels van de vensters gestileerde plantaardige motieven en vrouwengezichten in reliëf. De golvende haren sluiten aan op de gebogen bovendrempel van de vensters.

Omdat ze zich goed lenen voor een spel met golvende lijnen, komen lange vrouwenharen, net zoals plantaardige elementen veel voor in de art nouveau.

↑ Huisnummer 24 , Route de la Géronstère, Spa

We zijn aan het einde gekomen van het 'Art Nouveau Parcours', dat u 17 schatten liet ontdekken uit het erfgoed van de kuurstad Spa, die samen met de grote kuursteden van Europa vanaf juli 2021 wordt ingeschreven als Werelderfgoed door Unesco. Wij hopen dat u de rijkdommen van dit artistiek parcours hebt kunnen waarderen en dat u onder de indruk bent gekomen van sommige gevels.

Wij willen onze speciale dank betuigen aan mevrouw Martine MARCHAL, stichtend lid van SPA PATRIMOINE ASBL, voor haar waardevolle medewerking en voor haar opmerkelijke inzet voor de redactie en illustraties van dit 'Art Nouveau Parcours'.

BIBLIOGRAFIE

- SCHILS, Marie-Christine, Fleurons de l'architecture Art nouveau à Spa, in Histoire et Archéologie spadoise, Spa, Villa royale Marie-Henriette Numéro 76, 1993.
- KRINS, Vanessa, Le patrimoine de Spa, carnets du patrimoine, Numéro 57, Stavelot 2009.
- RÉGION WALLONNE – AwaP, Inventaire du Patrimoine Culturel Immobilier, 2017.
<http://www.wallonie.be/patrimoine/ipic>

Tekst en foto's – Spa patrimoine asbl

#2 Wandeling van de trappen en de villa's

Wij nodigen u uit om oude villa's van Spa en de wijk Vieux-Spa (route B) te ontdekken via een licht sportief circuit waarbij u verschillende trappen moet nemen.

Deze route, enigszins weg van de platgetreden paden, dompelt u onder in de geschiedenis van Spa en toont u 2 facetten. U zult luxe villa's ontdekken, getuigen van het mondaine karakter van de kuurstad op het einde van de 19^e eeuw, en u zult begrijpen hoe de oude arbeiderswijk actief heeft deelgenomen aan de creatie en het succes van de huidige kuurstad, lid van 'The European Historic Thermal Towns Association' en ingeschreven vanaf juli 2021 als Werelderfgoed door Unesco.

- **Gemeenschappelijke route A-B**
- **Terugkeer A**
- **Terugkeer B**

A

B

→ Scan deze QR-code en ga naar de pagina [sitytrail.com](https://www.sitytrail.com) waar u deze kaart online kunt verkrijgen.

Gemeenschappelijke route voor de parcours A en B

Vanaf het Toerismebureau volg « rue du Marché » tot aan het pleintje « Place Pierre le Grand ». Ga links de straat op (rue Dr Henri Schaltin). Sla rechtsaf bij de eerste straat (rue Servais). Aan het einde van de straat komt u op « **Place Verte** ». Neem de voetgangersovergang voor u en daarna links de Rue Collin Leloup.

Draai rechts af (Rue du Thier), u bent nu in het schilderechtige '**Quartier du Thier**', vlak bij de wijk Vieux-Spa. Neem rechts en ga naar de **trappen van de Ruelle du Pied du Thier** die meer dan 200 jaar oud zijn. Aan de voet ervan kunt u een interessant art deco bijgebouw zien met mooie leuning in smeedijzer met geometrische motieven. Er staan ook enkele huizen in natuursteen.

Bovenaan de trappen slaat u linksaf en neemt u de Rue de la Chapelle. Passeer onder brug (hoofd buigen als u meer dan 1,60 m groot bent!) en bestijg de trappen van de **Sentier du Freuheux**.

Deze sympathieke kortere weg leidt u naar de hoogtes van Spa, naar de **Avenue Professeur Henrijean**, nadat u een smal recht pad hebt gevolgd tussen twee hagen.

↑ Place Verte, Spa

↑ De trappen van de Ruelle du Pied du Thier, Spa

↑ De Sentier du Freuheux, Spa

Parcours A

→ Totale duur: ong. 30 min.

Deze route verkort de wandeling aanzienlijk en laat toe op enkele minuten het centrum van Spa te bereiken. Aan te raden voor gezinnen met jonge kinderen.

Daal de **Avenue Professeur Henrijean** af en nadien de **Avenue Clémentine**. Aan uw rechterzijde ziet u mooie **villa's**. De Villa Hermosa (nr. 44), in eclectische stijl, mengt verschillende architecturale inspiraties: het chalet met zijn overhangend dak en zijn planken met versierde randen, het kasteel met zijn vierkant torentje en een zeer uitgewerkte versiering met grote vakken keramiek en mozaïek. De Villa Orizaba (Nr. 26) die, hoewel gebouwd in leisteenblokken, enige inspiratie haalde bij de chaletarchitectuur met zijn decoratieve elementen en zijn bewerkt hout.

Iets lager aan de rechterkant, juist voor de overweg, leidt de Rue Auguste Laporte naar de bottelarij van Spa Monopole.

38

Voordat u de overweg neemt, kijk naar rechts, om de **Villa de la Chapelle** in de verte te zien. Deze mooie villa heeft brede balkons boven elkaar, gesteund door zuiltjes in gietijzer en voorzien van leuninggen in smeedijzer. Deze elementen vinden we bij veel villa's terug in Spa.

Steek de overweg over. De **Chapelle Leloup** (gelegen op de hoek van de straat) is het oudste monument van Spa. Het verhaal gaat dat ene Thomas Leloup de kapel in 1672 zou gebouwd hebben nadat zijn zoon een schipbreuk zou overleefd hebben.

Neem de Rue de la Chapelle en ga langs de villa u kort tevoren bewonderd hebt. Zo komt u links de bij de **trappen van Le Thier** en aan de voet daarvan vindt u de Rue Collin Leloup en iets verder de Place Verte. De cirkel is rond! Steek de Place du Monument over, in de richting van de Rue Royale, en sla rechtsaf naar de Dienst voor Toerisme.

Bravo! U hebt 93 treden beklommen en 16 afgedaald!

↑ De Chapelle Leloup, Spa

Parcours B

→ Totale duur: ong. 1 uur

Neem de **Avenue Professeur Henrijean** en blijf op het linker oetpad. Deze avenue leidt naar het charmante dorp van **Creppe**. Elke twee jaar (even jaren) houden de inwoners er het pannenkoekenfeest: la Fête de la Crêpe'.

39

De Avenue Professeur Henrijean is langs weerszijden afgezoomd met mooie **villa's**. Nadat eerder al een bouw golf in gang was gezet in de Rue de Barisart, volgden – nog ambitieuzer – de villa's op de avenue Professeur Henrijean en zij vormen nu het mooiste ensemble van de stad. De grote meerderheid werd gebouwd van 1894 tot 1909. De 19^e en het begin van de 20^e eeuw waren de gouden tijd voor de bouw van luxe villa's, cottages en zelfs kastelen voor een cliënteel van rijke 'vakantiegangers' die aangetrokken waren door de prachtige natuur rond de kuurstad en zijn mondain karakter. Tijdens uw wandeling merkt u dat namen van de villa's zeer verscheiden zijn: zij dragen namen van bloemen, heesters en bomen, maar ook voornamen, namen van steden en streken.

Stop even bij de **Villa le Freuheux** (nr. 22). Deze uitzonderlijke woning op een terrein van een hectare, met 10 slaapkamers en een Lodewijk XVI cachet, dateert van 1908.

Ze heeft enkele jaren toebehoord aan een zekere mevrouw Hitchcock, die naar verluidt familie was van de meester van de thrillers. Eind 2017 werd de villa door de prestigieuze onderneming Sotheby's aangeboden.

Tijdens de eerste Wereldoorlog werd deze villa opgeëist, zoals veel andere in de stad Spa, om als Duits militair hospitaal te fungeren. Na het conflict werd het een privékliniek om tijdens de bevrijding van 1944 opnieuw militairen onder te brengen (deze keer Amerikaanse G.I's).

Kijk nu naar rechts, naar de **Villa Henrijean** (nr. 21-19), ook 'White House' genoemd. Deze behoorde toe aan de heer Henrijean, farmacieprofessor aan de Universiteit van Luik, die ook zijn naam gaf aan de avenue.

Hij is, samen met Spa Monopole en het stadsbestuur van Spa, verantwoordelijk voor de oprichting van een onderzoeksinstituut voor medische hydrologie. Zijn villa in Anglo-Normandische cottagestijl is een geslaagde aanpassing van het Engelse model aan de vakwerk-Maas-architectuur.

40

Wij zetten onze wandeling verder. Neem nu links de **Chemin de Bahychamps**. Langs deze weg komt u bij **trappen** (aan uw linkerkant) die in het bos naar een steil pad afdalen. U bent nu in de **Rue de Barisart** die naar de Barisartbron leidt (op 2 km van Spa).

→ **De Barisartbron maakt geen deel uit van ons parcours**. Wie dat wenst kan er heen wandelen door rechts de Rue de Barisart te nemen. Voeg dan 40 minuten toe aan de duur van de wandeling.

↑ De Villa Henrijean, Spa

↑ De Villa le Freuheux, Spa

Vroeger noemde men deze bron 'Beau ruisseau de Sart' (het mooie beekje van Sart). Vooraleer het in flessen belandt, wordt het water gezuiverd terwijl het zich een weg zoekt door de ondergrondse rotsen onder de venen van Spa. Nadat Spa Monopole er koolzuurgas aan toevoegt, krijgen we een bruisend mineraalwater: 'Spa rood'.

Terwijl u de Rue de Barisart afdaalt, kijkt u naar de oudste getuigen van de vakantieoordarchitectuur in Spa. Vooraleer u terugkeert naar het centrum en de wijk Vieux-Spa, mag u zeker aan uw rechterzijde de schitterende glasconstructie van villa 'Les Ormes' (nr. 201), niet missen, alsook zijn overbuur aan uw linkerkant, villa 'Les Glaïeuls' (nr. 199), met zijn balkon in kalksteen met een bewerkte leuning.

Misschien hebt u al bemerkt dat de **straatborden** tweetalig zijn: Frans en... Waals. Zo heet de Rue de Barisart ook 'È SÈYÉ'. De 'Seay' was de naam van een oude hoogoven die zich op deze plaats bevond, langs de rivier.

U wandelt nu langs een beek, de **ruisseau du Vieux Spa**, en u ziet weldra aan uw linkerkant de oude **publieke wasplaats** die nog gebruikt werd tot in de jaren 1950. Op deze wasplaats, aangelegd op het einde van de 19e eeuw, deden huis- en wasvrouwen hun was. Het herinnert aan een van de activiteiten in deze wijk waar veel kleine wasateliers waren.

41

Ga verder in de Rue de Barisart tot de **Rue Sandberg** (aan uw rechterzijde) waar u enkele trappen opgaat. U bent nu beland in de **historische wijk Vieux-Spa**. Het wijkcomité van Vieux-Spa en de inwoners zijn zeer dynamisch en bieden animaties die zowel door inwoners van Spa als door toeristen zeer op prijs worden gesteld: cabaret, brocante, wijkfeest... Mis het circuit van de kerststallen niet als u hier tijdens de eindejaarsperiode bent!

Bovenaan de trappen steekt u de straat over en gaat u verder in de Rue Sandberg. Sla daarna linksaf en neem de **Rue Deleau**. Op nr. 14 (rechtse voetpad) bevindt zich '**La Glacière**', een nieuwe culturele site die haar deuren opende eind 2019. Verschillende culturele projecten volgen er elkaar op: tentoonstellingen, concerten, literaire ontmoetingen... De grote blokken ijs van 25 kg die in de oude ijsfabriek (glacière) werden gemaakt zijn nu slechts een verre herinnering.

Keer terug op uw stappen, neem de Rue Deleau, en sla linksaf in de **Boulevard Chapman**. Het woord 'boulevard' klinkt misschien raar want dit is geen brede laan maar een klein rustig straatje. Op het einde van de Boulevard Chapman, gaat u naar links en volgt u de **Rue Jules Lezaack**. Op nr. 13 huist de vrijmetselaarsloge van Spa in een eclectisch gebouw.

Passeer over de spoorwegbrug en daal de **ijzeren trappen** af aan uw linkerkant. U bent nu op de **Place de la Providence**. Wandel rechts naar de **Rue Cockerill**.

Rond het einde van de 17^e eeuw vestigde William Cockerill (vader van de beroemde John Cockerill) zich in Spa. De familie Cockerill bleef in Spa gedurende een vijftigtal jaren. Zij woonden in het huidige stadhuis.

De **Place des Ecoles** waar u nu arriveert, verdient een halte. Rechts ziet u drie huizen met **art nouveau** karakteristieken, deze zijn het werk van architect Arthur Noël. Huis nr. 23, '**Rayon de Soleil**' (1908) was de persoonlijke woning van de architect. De fijn bewerkte smeedijzeren leuning van het balkon op de eerste verdieping, de gekleurde glas-in-lood ramen van de gelijkvloerse verdieping en

de gestileerde zonnestralen die gegraveerd zijn op de koperen plaats aan de deur zijn prachtig.

Nr. 31 en nr. 33, de aan elkaar palende huizen '**Les Maronniers**' en '**Les Papillons**' (1905) trekken de aandacht vanwege hun decoratieve details. Bij het eerste zijn er vakken versierd met naïeve tekeningen van bloemen en vlinders, bij het tweede zien we bladeren en bloemen van de kastanjeboom.

Nr. 19 is een tussenliggend huis in eclectische stijl, Anglo-Normandisch geïnspireerd en in 1909 gerealiseerd door Arthur Noël voor zijn chauffeur.

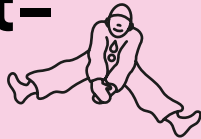
Steek de Place des Ecoles over en neem de **Rue des Capucins**. U passeert het Atheneum waarvan een deel van gebouwen gelegen is op de oude begraafplaats van Spa, die in 1841 verplaatst werd naar zijn actuele locatie. U komt aan op de **Place Achille Salée**. Beneden ligt de **Saint-Remaclekerk**, gebouwd in romaans-Rijnlandse stijl. Deze was bedoeld voor de vele personen die Spa bezochten tijdens het zomerseizoen. Op 22 september 1902 vond hier de begrafenisplechtigheid plaats van koningin Marie-Henriette. Daal de Rue Dr. Henri Schaltin af en u komt terug bij de Dienst voor Toerisme.

Bravo! U hebt 105 treden beklommen en 62 afgedaald! Wij hopen dat u van deze wandeling van de trappen en de villa's genoten hebt.

↑ Rue Sandberg, Spa

De Pierrot- parade

**Ontdek de meest betoverende
ervaring van Spa, The original !**

Duik in het hart van **een unieke stadswandeling**, speciaal ontworpen om je zintuigen te prikkelen en je mee te voeren in een wereld van creativiteit en verwondering.

Stel u voor, een wandeling door de pittoreske straatjes van het stadscentrum, waar op elke hoek een levendig en gewaagd nieuw kunstwerk te zien is. Tijdens deze wandeling ontdekt u 11 Pierrots - **emblematische symbolen van het water van Spa** - versierd door bekende lokale, regionale en internationale kunstenaars.

Deze artistieke route is de perfecte belichaming van innovatie en moderniteit. De kunstenaars hebben de grenzen van hun creativiteit verlegd om deze Pierrots in ware stedelijke juweeltjes te transformeren. Elk stuk vertegenwoordigt een unieke interpretatie, waarbij hedendaagse stijlen samsmelten met de essentie van Spa.

Tijdens je wandeling zult u betoverd door **de diversiteit van de gebruikte artistieke technieken worden** : gewaagde graffiti, collages, schrijven, schilderen, enz. Elke Pierrot heeft een verhaal te vertellen, boeit uw blik en en nodigt u uit om nieuwe perspectieven op kunst, cultuur en de wateren van Spa te ontdekken. U kunt deze meesterwerken in uw eigen tempo bewonderen. Neem de tijd even elk detail, kleurnuance en elke penseelstreek te bekijken.

Het Pierrots kunstparcours is een onmisbare etappe tijdens uw bezoek aan ons kuuroord. Laat u meeslepen door de emotie, de inspiratie en de schoonheid die op u wachten in het hart van Spa.

→ Kom even uw
folder bij de
dienst voor
toerisme halen

#3 De blauwe lijn

→ Duur: ongeveer 1h30

Een erfgoedwandeling om UNESCO's
werelderfgoed te ontdekken

Wij zijn trots u te kunnen uitnodigen voor een ontdekking van onze kuurstad, die aan de basis lag van het kuurwezen en zijn naam 'Spa' heeft gegeven aan alle kuursteden van de wereld. Als stichtend lid van 'The European Historic Thermal Towns Association', Spa is sinds juli 2021 erkend als UNESCO-werelderfgoed, samen met 10 andere Europese kuuroorden die nu **Great Spa Towns of Europe** worden genoemd.

Met deze route wandelt u vanaf de Dienst voor Toerisme door de bezienswaardigheden van de stad gedurende ongeveer 1 uur en 15 minuten. Volg de vierkante stenen op de grond met het Spa-logo en de blauwe pijl, die de richting aangeven. Om het nog gemakkelijker te maken, vindt u het traject ook op onderstaande plattegrond. We kunnen nu vertrekken voor een wandeling met heel wat ontdekkingen rijk aan thermaal erfgoed.

#in de stad

→ Scan deze QR-code en ga naar de pagina [citytrail.com](https://www.citytrail.com) waar u deze kaart online kunt verkrijgen.

1 De Dienst voor Toerisme van Spa

Welkom bij **de Dienst voor Toerisme van Spa**! Dit gebouw is het meest veelzeggende van de kuurstad. Het werd opgetrokken in 1880 door de Brusselse architect Victor Besme en in 2012 gerestaureerd door architect Léo Haesbroeck. Het werd in die tijd ook het nieuwe kantoor van de Dienst voor Toerisme van Spa. Het droeg van meet af aan de naam Pouhon Pierre-le-Grand of **Peter-de-Grotebron**. Dit prestigieuze gebouw geeft in een achthoekig paviljoen onderdak aan de belangrijkste bron van de stad. Neem een beker en proef van het ijzerhoudende water. Op de muren vindt u borden met informatie. Naast de bron ziet u een albasten medaillon onder het borstbeeld van de tsaar. Het is een geschenk van de meest bekende Russische vorst, geschonken als dank voor zijn genezing nadat hij een kuur had gevolgd in 1717. Boven de trappen bevindt zich een zaal met de naam 'Wintertuin'. De architectuur combineert gietijzer met metselwerk.

Verlaat nu de Dienst voor Toerisme en zoek op de grond de eerste blauwe pijl. Links merkt u het monumentale standbeeld van de Russische reus op reële grootte. Aan uw rechterkant is er op de hoek een café waar Pierre Rapsat heeft opgetreden, de zanger uit Verviers die pionier was van de 'Francofolies' van Spa. In Le Lion Noir, vroeger een hotel, hebben tal van bekende personen uit de 19e eeuw overnacht, waaronder Victor Hugo. Recht voor u bevindt zich het Maison Charlier met een schitterende groene gevel versierd met een zonnebloem. Het werd opgetrokken in 1902 en is het belangrijkste Art nouveau gebouw van Spa. Steek de voetgangerspassage over en laat u verder gidsen door de Blauwe Lijn in de richting van de Promenade de Quatre Heures, naar de Place de l'Hôtel de Ville.

Hier ziet u **het Perron**. Sinds de middeleeuwen zijn perons symbolen van stedelijke en gemeentelijke vrijheden in het Prinsdom Luik. Spa maakte deel uit van het Markizaat van Franchimont (het kasteel met dezelfde naam bevindt zich vlakbij Theux). Let op de zuil die door drie kikkers ondersteund wordt. Wanneer u bij onze burens in Stavelot gaat, zult u een ander perron ontdekken: een zuil gesteund door drie wolven. De wolf is het symbool van deze abdijstad.

2 Het stadhuis van Spa

Er vlak achter komt u bij **het stadhuis van Spa**. Het werd gebouwd in 1776 door de Luikse architect Barthélémy Digneffe voor een van de notabelen van Spa, Lambert Xhrouet. Door de eeuwen heen kreeg het gebouw verschillende functies. Zijn meest bekende eigenaar was de industrieel William Cockerill.

Draai nu om en u ziet een glazen piramide. Het is de **Prins-van-Condébron**, een van de bronnen van Spa maar ook een tentoonstellingszaal. De piramide werd in 1988 ontworpen door Marcel Geenen, een architect uit Spa, en werd toegevoegd aan een constructie uit metaal en glas die typisch was voor het einde van de 19e eeuw. Ga verder naar de rue Delhasse. U gaat door de voetgangerszone van Spa naar een pleintje waar man de gevel van het oude Hôtel d'Irlande kan bewonderen, een van de zeldzame getuigen van de pracht van Spa voor de Franse Revolutie. Laten we niet vergeten dat **een grote brand** heeft de stad in 1807 verwoest. Iets verder is de locatie waar vroeger het huis stond waar Casanova heeft overnacht in 1767.

Wanneer u verder wandelt naar de Place Royale, ontdekt u een plaat die hulde brengt aan **de violist Georges Krins, een musicus uit Spa die op de Titanic in 1912 overleed**. Er wordt gezegd dat hij samen met het orkest 'Nearer my God to thee' (Dichter bij u, mijn Heer) speelde terwijl het passagiersschip aan het zinken was.

U gaat nu naar het **Parc de Sept Heures**. Aan uw linkerkant ziet u het Casino en de Oude Thermen, wij hebben het er verder over wanneer we de rue Royale volgen. Op de **Place Royale** verrijst een klein gebouw in opengewerkt gietijzer uit het einde van de 19^e eeuw. Dit herbergt meteorologische apparatuur.

3 Het Van der Valk Hotel Spa

U wandelt voorbij het prestigieuze **Van der Valk Hotel Spa**. In de zomer verblijven daar de sterren van het Franse chanson tijdens de Francofolies en de Formule 1 autocoueurs tijdens de Grand Prix van Spa-Francorchamps.

Het **kabelspoor**, ingehuldigd in 2004, brengt u naar de Thermen van Spa, gebouwd door de Luikse architect Claude Strebelle. Helemaal boven kijkt men uit op het panorama van Spa en de uitgestrekte bossen ten zuiden van de stad. De oude fontein 'Aux Armes d'Autriche' gelegen achter de Peter-de-Grotebron voor zijn renovatie, werd verplaatst naar de voet van het kabelspoor. Het water van deze fontein komt uit de Marie-Henriettebron. Proef maar! De smaak is weergaloos!

4 Het Parc de Sept Heures

U komt aan in het **Parc de Sept Heures**, dat sinds de 17e eeuw achtereenvolgens de namen weide, promenade en ten slotte Parc de Sept Heures kreeg. Waarom deze vreemde naam? Omdat de kuurgasten in vroegere tijden op het einde van de dag gingen daar wandelen... Aan uw linkerkant ziet u de Galerie Léopold II, ingewijd in 1878. Deze galerij, typisch voor de kuursteden op het einde van de 19e eeuw, is opgenomen als uitzonderlijk erfgoed van Wallonië. De twee paviljoenen in baksteen met een bol zinken dak werden gebruikt als feestzaal tot de bouw van het Casino in 1908. Een van die twee huist nu een brouwerij: la Bobeline.

5 De Villa Royale

Op het einde van het park, wanneer u aan de avenue Reine Astrid komt, brengt de Blauwe Lijn u voor een prachtig gebouw: de oude Koninklijke Villa. Dit oud hotel bestaat uit drie sobere woongebouwen in geschilderde baksteen met vensters die een omlijsting in natuursteen hebben. In 1894 werd het aangekocht door koning Leopold II. Zijn echtgenote, koningin Marie-Henriette, verbleef er bijna permanent tot haar overlijden op 19 september 1902.

Het centrale paviljoen herbergt vandaag **het Museum van de Kuurstad**. Op de gelijkvloerse verdieping ontdekt u 'Spa Story', een permanente tentoonstelling over de geschiedenis van Spa, en daarnaast een uitgebreide verzameling van 'Hout van Spa', de zogenaamde 'Jolités'. De bovenverdieping is voorbehouden voor tijdelijke exposities. Achteraan, in de charmante Engelse tuin, bevinden zich de paardenstallen van de koningin die vandaag onderdak geven aan het Museum van het Paard.

52

U neemt nu de avenue Reine Astrid in de richting van het stadscentrum. U ontdekt het monument van de Franse Maarschalk Foch en verder, op de Place du Monument, het Dodenmonument. Beide herinneren ons aan de pijnlijke periode van de Eerste Wereldoorlog.

Maarschalk Foch wist Spa te waarderen, hij kwam er verschillende keren na de oorlog van 14-18. Hij was ook in Spa in 1919 met de wapenstilstandscommissie en opnieuw in 1920 voor de Conferentie van Spa. Na zijn dood liet de stad Spa het monument oprichten om hem te herdenken. Het werd gerealiseerd door beeldhouwer de Zoete en in 1932 ingehuldigd in aanwezigheid van de weduwe van de maarschalk. Het Dodenmonument op de Place du Monument (een werk van architect Flagothier en beeldhouwer Thys) werd geïnaugureerd in 1921.

6 7 De Villa des Fleurs en de chapelle Leloup

Loop rue Albin Body in en bewonder **het Hôtel La Villa des Fleurs**, de villa ertegenover en de oude liberale kring met zijn versieringen aan de voet van de straat. Aan het eind van de straat vindt u **de kapel Leloup** aan uw linkerhand. Ga deze straat in (rue de la Chapelle) en daal de trappen af van de Thier met een Art Deco huis aan de voet (alternatief voor PBM : verder in de rue de la Chapelle lopen en links rue Collin Leloup).

We zijn nu in **de wijk van de oude Spa** met zijn discrete en onvermoede steegjes. Loop langs de linkerkant van de spoorwegbrug en ga de wenteltrap op aan het einde van de straat (alternatief voor PBM door Rue Cockerill en rue des Capucins te nemen). Bovenaan blijft u op de rechtse stoep en loop de straat in naar Boulevard Chapman. Sla linksaf. Bewonder de villa's in Normandische stijl, het vele groen, de balkons, de veranda's. Aan het eind van de straat, kijk naar **het Waux Hall** gebouw aan de rechterkant. Daal nu af naar links tot aan de treinhalt Spa-Geronstère en stel u de bobelins voor die vanuit heel Europa met de trein aankwamen om Spa en de weldaden van zijn water te ontdekken. Om te zien en gezien te worden...

53

Daal verder af tot het einde van de rue du Waux-Hall. We zijn achter **het Casino van Spa**: dit gebouw en het Kursaal dat eraan vast zit. Dit gebouw en het aangrenzende Kursaal werden van 1905 tot 1908 gebouwd door de favoriete architect van Koning Leopold II - Alban Chambon - ter vervanging van de Redoute, het vroegere casino uit de 18^e eeuw. De «straatgevel» werd herbouwd in de geest van de 18^e-eeuw. De grote Kursaal - de huidige feestzaal - ligt teruggetrokken van de Casinotuinen en herinnert met zijn sobere en harmonieuze lijnen, zeldzaam in die tijd, aan de Lodewijk XVI-stijl. Het werd in nauwelijks 6 maanden gebouwd, door 400 arbeiders, van januari tot juli 1908.

8 De Saint-Remaclekerk

We komen stilaan bij het einde van het Blauwe Lijn parcours. Maar vooraleer u terugkeert naar de Peter-de-Grotebron, mis **de Saint-Remaclekerk** niet! Deze werd in 1885 gebouwd in romaans-Rijnlandse stijl gebouwd en weerspiegelt de welvaart die Spa kende op het einde van de 19^e eeuw. De begrafenisplechtigheid van koningin Marie-Henriette vond hier plaats op 22 september 1902, in aanwezigheid van haar echtgenoot koning Leopold II en zijn neef prins Albert. Deze laatste

werd later gekroond onder de naam Albert I, de befaamde Koning-Ridder uit de Eerste Wereldoorlog.

Vijftig meter verder verrijst **de monumentale cascade** uit 1862 waarop de namen staan van 170 meer en minder bekende figuren die in Spa een waterkuur hebben gevolgd tussen de 16e en de helft van de 20e eeuw. Bij de namen ontdekken we musici zoals Monteverdi, Offenbach, koningin Christina van Zweden, de Engelse koning Charles II, keizer Jozef II, de Prins de Ligne, Einstein en Eisenhower. Aan de kant van de rue de la Sauvenière toont een médaillon in bas-reliëf in witte marmer koningin Marie-Henriette, omkaderd met de koninklijke wapens. Het siert de bovenzijde van de muur waar tussen grote stenen het water uit de fontein spuit. U bent hier niet ver van **het voormalige Hotel Britannique** (die nu dient als internaat) waar in 1918 het hoofdkwartier van het Duitse keizerlijke leger was gevestigd.

Ziezo, we zijn terug... Wij hopen dat u van deze wandeling genoten hebt en dat deze u zin heeft gegeven om nog eens terug te keren naar onze stad!

#in het bos

reisboekje nr.3

De stad Spa, genesteld in het hart van het bos, is een geweldige plek om te wandelen.

Te voet of met de fiets, de talloze bewegwijzerde paden brengen je naar de mooiste plekjes van de streek. Er zijn zo'n twintig bewegwijzerde wandelroutes, dus je kunt er op uit zonder te verdwalen. De routes variëren van 5 tot 15 km. Voor fietsliefhebbers biedt het netwerk 6 bewegwijzerde routes variërend van 7,5 tot 36 km.

Voor de sportievelingen is er vanuit Spa een Extratrail netwerk ontwikkeld dat op de netwerken in aangrenzende regio's aansluit. Dit zijn echte sportieve routes van 5 tot 32 km, en voor de meer ervaren, de Ultra Trail des Sources, een route van 157 km door adembenemend landschap.

Het hele jaar door kunnen groepen en gezinnen op afspraak profiteren van onze talloze begeleide wandelingen in de stad of in het bos.

→ Informatie: groupes@visitspa.be

Aan het eind van het jaar neemt onze gids u mee naar de denkbeeldige wereld van sprookjes tijdens bepaalde evenementen voor een wandeling met fakkels en vertelstops.

→ Lees meer over onze bewegwijzerde routes op onze website www.visitspa.be

→ Of op de gratis mobiele applicaties [Cirkwi](#) en [Sitytrail](#)

57

#in het bos

Charter van de wandelaar

Mijn voertuig parkeren

De vertrekpunten bevinden zich over het algemeen in de buurt van parkeerplaatsen, zorg ervoor dat u altijd reglementair parkeert. Wanneer u een wandeling begint op een andere plaats dan het voorziene vertrekpunt, let er dan op dat u uw voertuig niet parkeert voor een slagboom of een toegangsweg naar het bos.

Waar kan ik wandelen?

58

Wandelen is uitsluitend toegestaan op boswegen en -paden. Verlaat de bewegwijzerde wegen en paden niet om alle problemen uit te sluiten.

Neem uw afval mee: laat niets achter!

Neem uw afval mee voor een propere natuur en een eenvoudig beheer, op die manier draagt u bij tot het behoud van de waardevolle natuur.

Respecteer de kalmte

Voor u is het bos een plaats voor ontspanning maar voor de fauna is dit een leefmilieu. Door rustig te blijven respecteert u ook het ecosysteem van onze vrienden de bosdieren.

Houd uw honden aan de leiband

om de dieren niet af te schrikken.

Respecteer de beschermde zones

van de natuurparken en -reservaten.

Wees waakzaam

tijdens de jachtperiode: sommige wandelpaden zijn dan niet toegankelijk.

Zorg voor een goede uitrusting!

Draag stevige stapschoenen en kleding aangepast aan de weersomstandigheden. Maakt u een lange wandeling, neem dan water en voedsel mee in functie van de afstand en het weer.

**Ik wandel,
ik respecteer de natuur**

#1 Wandeling Prinses Clémentine

3

De wandeling begint bij de ingang van het bos van Staneux. Dit bos is een heel mooi beukenbos.

Clementine was de dochter van Leopold II en Marie-Henriette. Deze elegante ruiters gaf haar naam aan een prachtig bospad dat langs een beek loopt, de **Ru de Chawion**. opmerken. Op sommige plaatsen ziet u de bomen versierd met de Belgische vlag die de herinnering oproept aan de uitertochten van de prinses die de houthakkers gracieus begroette.

60

Verschillende educatieve panelen beschrijven de plaatselijke fauna, met name de bever, die in dit gebied veel voorkomt, en de ijsvogel. U zult ook de beversporen «langs de beek opmerken.

U komt langs **de vijver van Chawion**, een bijzonder vredige plek. Een bankje nodigt u uit tot contemplatie.

Verder naar beneden richting Spa ontdekt u de **Oogfontein**, waar volgens de legende het kristalheldere water oogkwalen genas.

Als u nog twee minuten verder afdaald, ziet u een van de curiositeiten van Spa, een **ijshuis**. Een bord legt uit hoe vele hoteliers in de loop van drie eeuwen in het heetst van de zomer ijs hebben kunnen bewaren. Dit werd gedaan om de Bobelins (curisten) met hun luxueuze smaak, die dol waren op sorbets en ijs, tevreden te stellen. Deze talrijke gebouwen symboliseren de welvaart van het kuuroord en de aristocratische grillen van het Ancien Régime.

U passeert het **Musée de la Lessive**, gelegen aan uw rechterhand. Dit bijzondere museum geeft u inzicht in het in de geschiedenis van het wassen van linnen van oudheid tot heden.

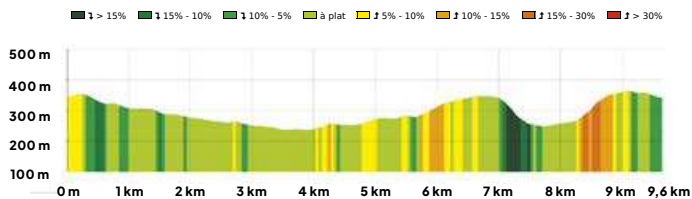
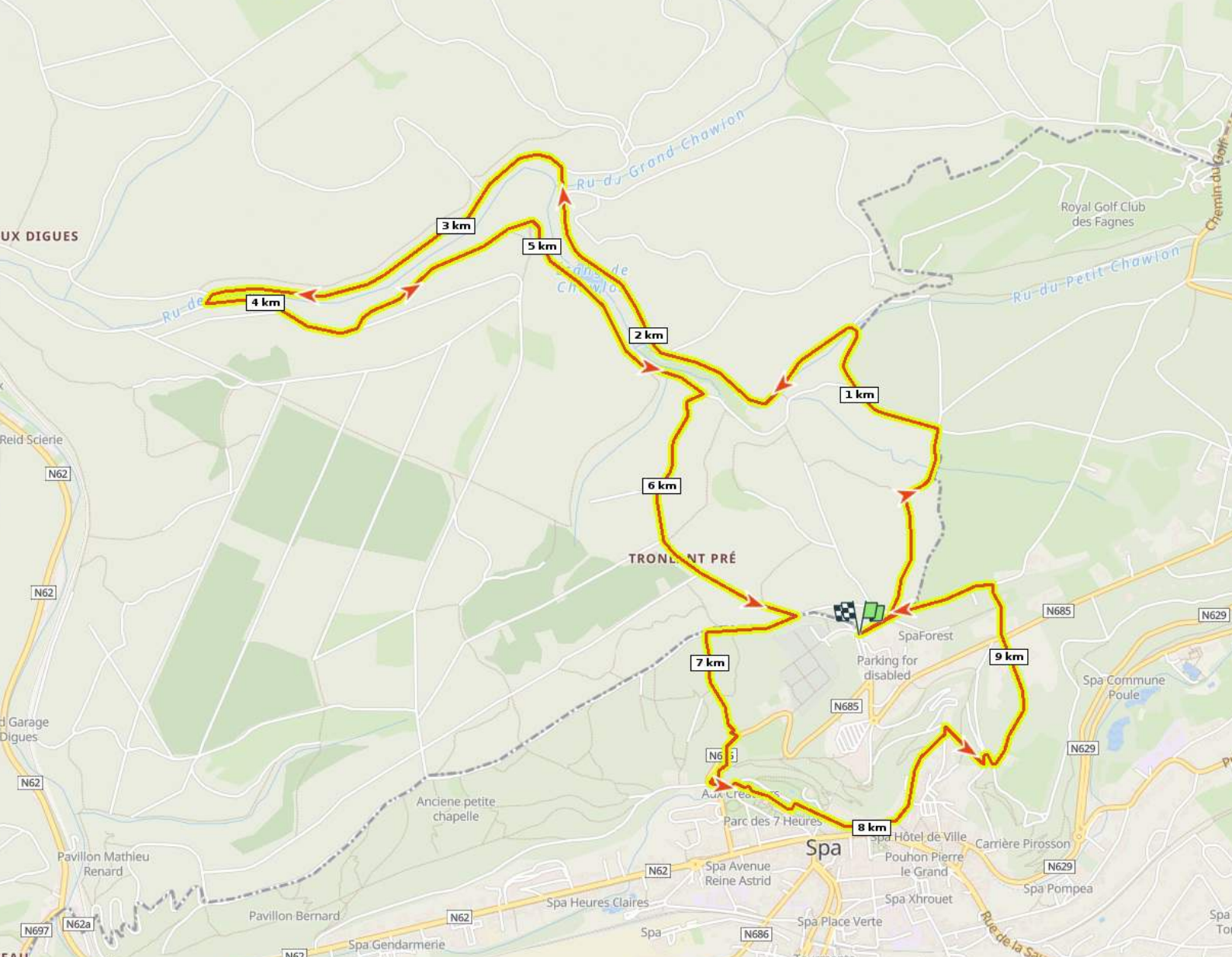
U doorkruist het **Parc de Sept Heures** en zijn elegante galerij waar op zondagochtend de vlooiemarkt wordt gehouden.

61

Vervolgens gaat u naar **het stadhuisplein**. De administratieve zetel van de stad is gevestigd in dit opmerkelijke gebouw uit de 18^e eeuw, dat in de 19^e eeuw door de familie Cockerill werd bewoond. Vanaf de Storheustraart achter het stadhuis loopt u door het bos omhoog richting Balmoral en Spaloumont, uw vertrekpunt.

Route optie

- Een **kortere weg** om uw kinderen te vermaken? Wanneer u op het Koningsplein aankomt, vlakbij het Van der Valk Hotel Spa, let dan op de kabelbaan. Als u die neemt, komt u in enkele minuten aan bij de Thermen van Spa, heel dicht bij uw vertrekpunt.
- **Van het VVV-kantoor naar het centrum van Spa?** U bent slechts 200 meter verwijderd van het stadhuis. Achter het gebouw ligt de Rue Storheau. Volg gewoon de borden naar boven.

Spaloumont 5

3 255 m 255 m Moeilijk 9,7 km

→ Scan deze QR-code en ga naar de pagina [citytrail.com](https://www.citytrail.com) waar u deze kaart online kunt verkrijgen.

#2 Meyerbeer wandeling 6

64

Het pad loopt langs de rand van de beek en gaat van de ene naar de andere kant via houten of stenen loopbruggen.

Deze promenade is genoemd naar een beroemde opera-componist uit de 19^e eeuw die in zijn tijd beroemd was en die vaak in Spa kwam. In Spa vond hij de inspiratie voor zijn eerste grote werk 'Robert le Diable'. Als liefhebber van de buitenlucht en de natuur werd hij vaak op een ezel gezien. Het pad loopt langs de rand van de beek en gaat van de ene naar de andere kant via houten of stenen loopbruggen.

Enkele mooie ontdekkingen, dicht bij uw route:

De bron van Barisart

Tot het midden van de 19e eeuw stroomde deze bron vrij in een weide waar deze werd afgetapt. De Meyerbeer Walk, genoemd naar de beroemde Duitse componist (1791-1864), is een charmante wandeling met watervallen die Barisart verbindt met zijn zusterbron, de Géronstère.

De Géronstère bron

Deze emblematische Spadische bron, gelegen op meer dan 400 m hoogte, wordt gevoed door water dat al tientallen jaren door de ondergrondse diepten van de Fagne de Malchamps stroomt, waardoor het een ijzerachtig karakter krijgt en van nature gasvormig is aan de bron. Het kreeg in de 17e eeuw de bijnaam «l'enragée» vanwege zijn reputatie om braken te veroorzaken. Het is ook de bron die tsaar Peter de Grote in het begin van de 18e eeuw genas.

Pouhon Pia

Pouhon Pia ligt in een bebost gebied op ongeveer 150 m ten N-W van de Chemin des Fontaines, die de bron van Géronstère verbindt met die van Sauvenière en Groesbeek. Het ligt aan de rand van de kleine Pendusbeek en onder de Fagne de Malchamps, op een hoogte van 435m. De locatie van de bron wordt gemarkeerd door een kleine stenen fontein die afkomstig is van de bron van Géronstère en die werd verplaatst na een brand in 1893. Dit gebouwtje is half cilindrisch van vorm. Deze bron produceert ijzerhoudend water.

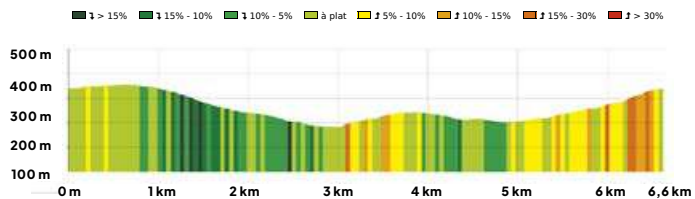
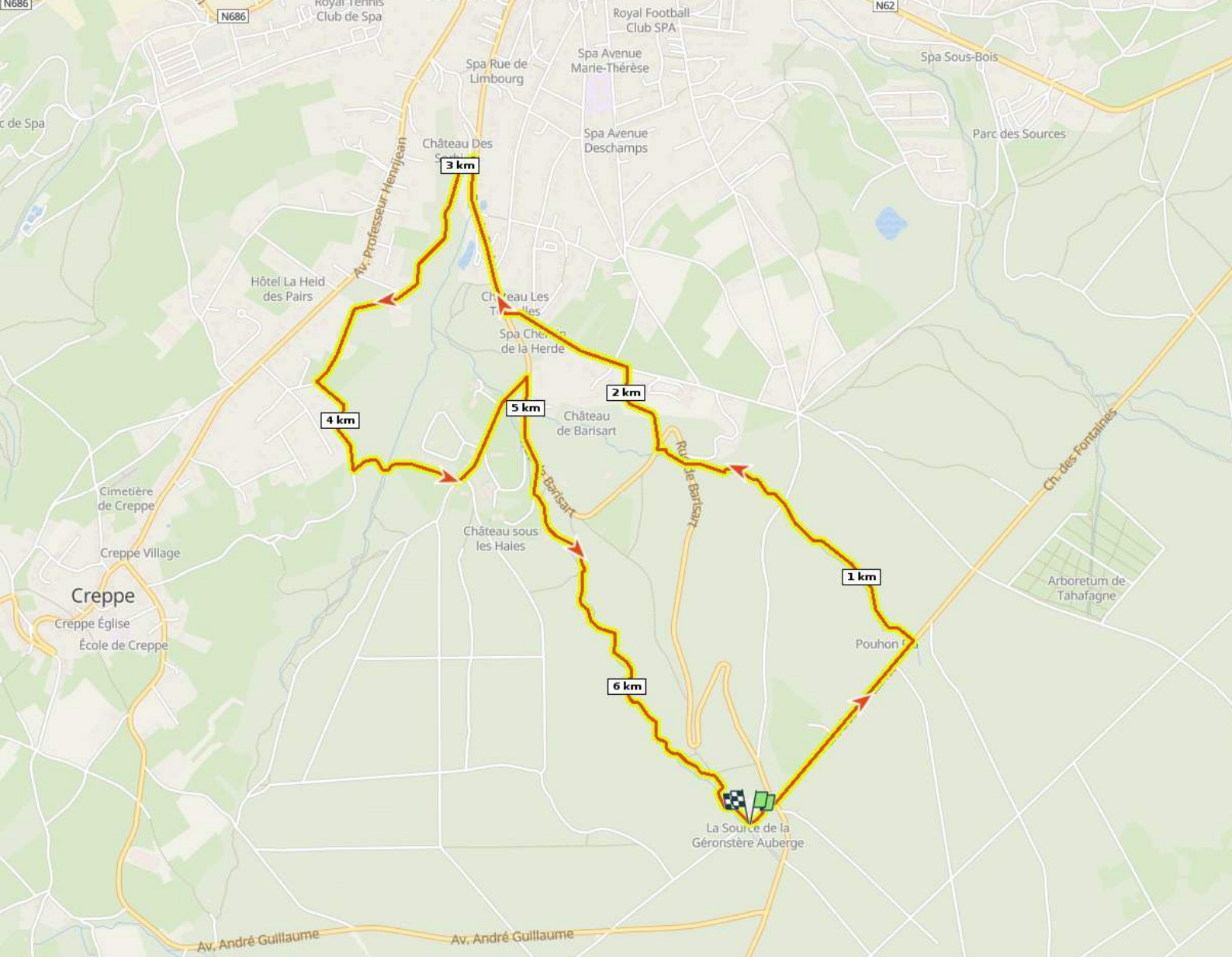
65

Arboretum van Tahanfagne

Deze plantage was oorspronkelijk een experimentele verzameling boomsoorten van ongeveer 10 hectare, daterend uit 1916. Het arboretum dat uit deze plantage is voortgekomen, werd in 1932 aangelegd.

Route optie

- **Mogelijkheid om te vertrekken vanaf de Dienst voor Toerisme van Spa:** Als u niet over een auto beschikt, kunt u naar de Meyerbeer promenade achter het Barisart restaurant, gelegen aan de Rue de Barisart n°295. Het duurt ongeveer 15 minuten
- Deze bronnen en het arboretum zijn vrij toegankelijk

Source de la Géronstère - Route de la Géronstère 119

6 214 m 216 m Gemiddeld 6,7 km

→ Scan deze QR-code en ga naar de pagina [citytrail.com](https://www.citytrail.com) waar u deze kaart online kunt verkrijgen.

#3 Wandeling Les Caillebotis de Malchamps

15

De Venen van Malchamps, gelegen op 5 km ten zuiden van Spa, zijn sinds mei 2020 erkend als Staatsnatuurreserveaat.

Ze strekken zich uit over de gemeenten Spa, Stoumont en Jalhay, met een oppervlakte van bijna 482 ha, en vormen een van de belangrijkste sites van het Waalse natuurlijke erfgoed. Dit beschermde gebied herbergt soorten die typisch zijn voor **venen** en natte heide en trekt veel wandelaars en gezinnen aan. Het is de ideale plek om vogels, insecten en de planten die in venen gedijen (sphagnum, mossen, enz.) te observeren.

68

Ideaal voor gezinnen met kleine kinderen (let op: kinderwagens zijn niet toegankelijk).

Educatieve panelen laten de wandelaars de rijke biodiversiteit van deze beschermde omgeving ontdekken. Tijdens uw wandeling op vlonders bereikt u de panoramische toren waarvan u bovenaan kunt genieten van een grandioos 360° uitzicht.

Het Domaine de Bérinzenne is vrij toegankelijk voor het publiek. In het bosrijke park vindt u bankjes en picknickplaatsen.

Wat te zien

Op naar de ontdekking van het platteland! U komt bij de **panoramische toren** die in 1995 is gebouwd en 28 m hoog is. Wij nodigen u uit de vele treden te beklimmen en uw inspanning zal worden beloond met de ontdekking van een grandioos landschap: het platteland zover het oog reikt!

Iets verderop staat **het Royal Air Force Monument**. Dit monument uit de Tweede Wereldoorlog is een eerbetoon aan de bemanning van de Britse bommenwerper die in de nacht van 22 op 23 april 1944 door een Duitser werd neergeschoten.

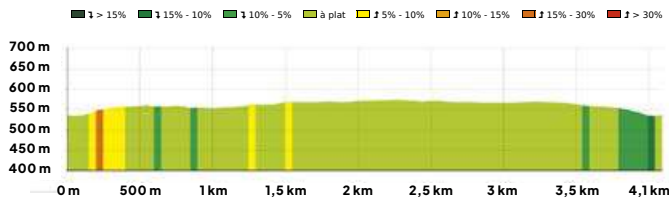
69

Op de terugweg kunt u het **Bos- en Watermuseum** en zijn tijdelijke tentoonstelling ontdekken. Dit museum presenteert in zijn zalen het platteland en de omringende bossen en nodigt u uit om het leven dat er woont aan te raken, te beluisteren en te bewonderen.

Vertrekpunt

→ **Parkeerplaats van het Domaine de Bérinzenne.**

Betreed het domein achter de parkeerplaats, waar u rechts het begin van uw wandeling over de eendenborden (rode rechthoek 15) vindt. Vlonders zijn houten bruggen die de natuur beschermen en voorkomen dat wandelaars wegzakken in het veengebied.

Domaine de Bérinzenne - Bérinzenne 4

15 48 m 48 m Zeer gemakkelijk 4,1 km

→ Scan deze QR-code en ga naar de pagina [sitytrail.com](https://www.sitytrail.com) waar u deze kaart online kunt verkrijgen.

#met de fiets

reisboekje nr.3

We stellen u drie geweldige fietstochten voor. Het landschap van Spa is tamelijk heuvelachtig en de routes vereisen een beetje. Als u moeite hebt met heuvels, kunt u een fiets met elektrische ondersteuning huren.

73

#1 De Ronde van de bronnen met de fiets

Deze tocht laat u kennismaken met de bronnen van de stad, die men hier “pouhons” noemt. Neem een beker mee om van het water van de verschillende bronnen te proeven.

#met de fiets

1 De Peter-de-Grotebron

U vertrekt aan de **Peter-de-Grotebron**, de belangrijkste van Spa, en via het Casino doorkruist u de stad. U fietst nu naar de **Barisartbron** die tot het midden van de 19e eeuw uitmondde in een weide waar het water opgevangen werd.

2 De Géronstèrebron

U fietst verder naar **de Géronstèrebron** die bekend onder de bijnaam “l'enragée” of het “razende water” is. Zijn ijzer- en koolzuurhoudend water heeft een sterke smaak.

Neem nadien de “**Route des fontaines**” in de richting van de Sauvenièrebroun. Daar ontdekt u 2 kleine gebouwtjes die de waardevolle bronnen beschutten. U ziet er ook de afdruk van de voet van Sint-Remaclus. De legende vertelt dat de vruchtbaarheid van vrouwen neemt toe wanneer ze hun voet in de afdruk zetten en tegelijk het water drinken.

3 De Tonneletbron

De tocht leidt u daarna effacer naar **de Tonneletbron** die dateert uit de 17e eeuw. Oorspronkelijk zou dit bronwater opgevangen zijn in een tonnetje, vandaar zijn huidige naam. Neem ten slotte de RAVel om terug te keren naar het stadscentrum.

↑ De Géronstèrebron

↑ De Tonneletbron

#2 De RAVeL 44a

Het fietsnetwerk RAVeL nodigt u uit voor een onvergetelijke ervaring door onze mooie streek.

De RAVeL 44a strekt zich uit **van Spa tot Trois-Ponts**, via de stad van de Blancs Mousis in **Stavelot**.

Uw fietsavontuur begint in Spa, beroemd om zijn thermale wateren en ontspannende sfeer. Stap op uw fiets en volg de borden naar de RAVeL 44a. Dit bewegwijzerde pad is speciaal ontworpen voor fietsers en biedt veilige en goed onderhouden paden waardoor u optimaal van uw rit kunt genieten.

Wanneer u Spa verlaat, wordt u al snel omringd door de natuur. Het fietspad volgt een oude spoorlijn en biedt een rustige en serene ervaring. Onderweg kunt u prachtige landschappen bewonderen, met groene valleien, rivieren en majestueuze bossen.

Na ongeveer twintig kilometers fietsen komt u aan in Stavelot, een stad met een rijke geschiedenis en cultuur. Neem een pauze om de abdij van Stavelot te bezoeken, een beschermd erfgoed van Wallonië met fascinerende musea en boeiende tentoonstellingen.

Eenmaal opgefrist kunt u uw reis hervatten richting Trois-Ponts. Het fietspad gaat verder door bucolische landschappen en biedt u een totale onderdompeling in de natuur. Een korte omweg brengt u ook naar de waterval van Coö.

De RAVeL 44a is een ideale fietstocht voor natuurliefhebbers, geschiedenisfanaten en liefhebbers van ontspanning. Alleen, met het gezin of met vrienden, deze route laat u genieten van de natuurlijke en culturele schatten van de streek terwijl u in uw eigen tempo fietst.

Maak uw fiets klaar, zet uw helm op en ga op ontdekkingsstocht op het fietsroutenetwerk RAVeL 44a, van Spa naar Trois-Ponts via Stavelot. Er wacht u een onvergetelijk avontuur in het hart van onze streek.

→ Gedetailleerde routebeschrijving op <https://RAVeL.wallonie.be/home/itineraires/local/ligne-44a.html>

#3 Het netwerk van fietsknooppunten

Het knooppuntensysteem werd eerst in Nederland, Vlaanderen en Duitsland ingevoerd en wordt nu ook uitgebreid naar Wallonië.

Een knooppunt is een wegwijzing met een nummer en een baken dat de volgende richting aangeeft zowel als het nummer van het kruispunt dat u moet bereiken tot het volgende knooppunt. Uw route is dus een reeks nummers.

Voor uw vertrek: stippelt u uw route uit, berekent u de af te leggen kilometers en past u uw route naar wens aan op www.liegetourisme.be

Wij bieden een polsbandjessysteem dat routes voorstelt en waarmee u ook uw eigen route kunt ontwerpen.

De volgende route is een route van 32 km rond Spa

Ontdek een betoverende route die u langs uitzonderlijke plaatsen voert. Ga op een onvergetelijk avontuur naar het charmante dorpje Sart, waar u versteld zult staan van het pittoreske plein. Langs de rivier de Vecquée rijdt u naar het vliegveld van Spa Malchamps, dat een adembenemend panorama biedt. Daarna laat u zich leiden naar het Domaine de Bérinzenne, genesteld in het hart van het Natuurpark van de Bronnen

↑ Berinzenne, Spa

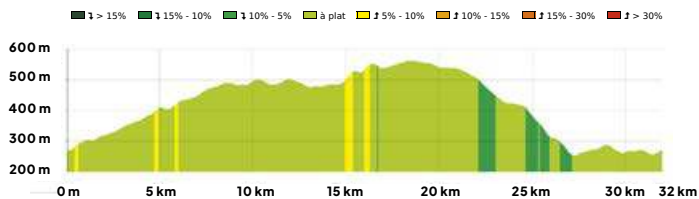
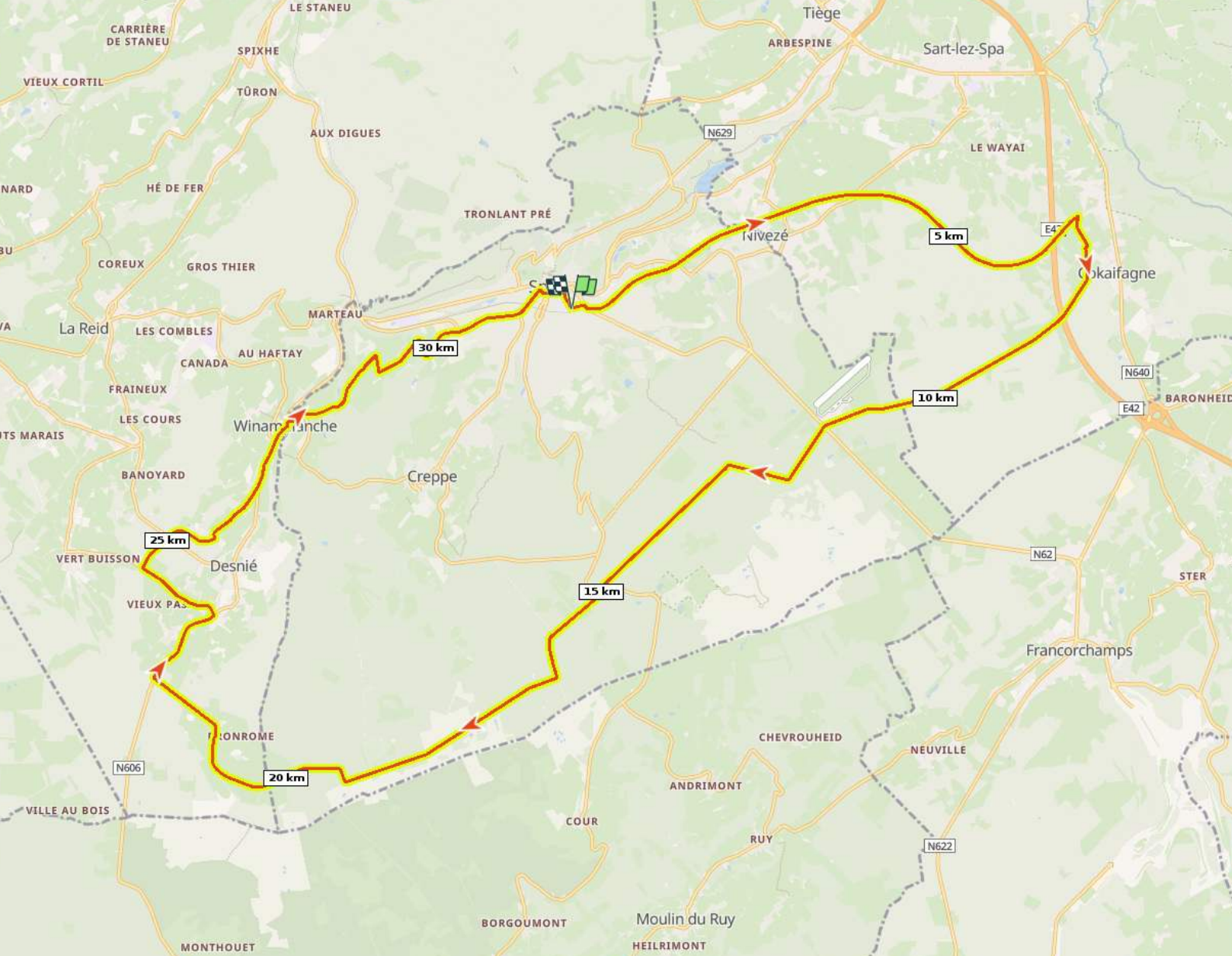
Deze reis brengt u vervolgens naar het dorp Desnié, waar de vredige sfeer zult u betoveren. U komt door het levendige centrum van Spa beëindigt. Daar zult u tal van activiteiten en ontdekkingen vinden.

Laat u meevoeren door deze boeiende reis die de schoonheid van de schilderachtige plaatsen, de diversiteit van de heuvelachtige landschappen en de rijkdom van het culturele erfgoed onthult. Bereid u voor op een unieke en meeslepende ervaring in het hart van een regio die u bij elke stap van uw reis zal verbazen.

Knooppunten om te volgen:

69 23 22 18 17 16 15 14 58 67 69

 550 m
 551 m
 Moelijk
 32 km

→ Scan deze QR-code en ga naar de pagina [sitytrail.com](https://www.sitytrail.com) waar u deze kaart online kunt verkrijgen.

spa! The original

DIENST VOOR TOERISME VAN SPA

Rue du Marché 1A
4900 Spa
+32 87 79 53 53
info@visitspa.be

www.visitspa.be

**we
zijn er
voor u**